

اسناد بین‌المللی

اشاره

در دوران باستان و قرون وسطی، چک یا سندی مشابه آن متداول نبوده است. در قرن شانزدهم، با توسعه بانکهای سپرده‌پذیر، رسیدهای رواج پیدا کرد که بانکهای مذکور به مشتریان خود می‌دادند و آنان نیز رسیده‌ها را در اختیار طلبکاران خود می‌گذاشتند. این رسیده‌ها که به چکهای رسید مشهور بود توسط بانکداران ونیزی آن را ابداع کردند. بعدها بانکداران آمستردام هلند از رویه ایتالیاییها تقلید نمودند. در قرن هفدهم، در انگلیس، چک به عنوان دستور پرداخت مورد استفاده قرار گرفت. در قرن هیجدهم این سند در انگلیس بشدت رواج پیدا کرد. در فرانسه، با تصویب قانون 14 ژوئن 1865، چک با هدف دستور پرداخت وارد حقوق آن کشور گردید.

کنوانسیونهای ژنو با هدف یکنواخت کردن مقررات راجع به چک به تصویب رسید.

بدون آنکه در مورد تاریخچه وضع این مقررات بین‌المللی وارد جزئیات شویم، خاطرنشان می‌سازیم که در سال 1910 نخستین کنفرانس دیپلماتیک که در لاهه به منظور تهیه متن یکنواخت در زمینه برات و سفته تشکیل شد، قطعنامه‌ای را به تصویب رسانید که به موجب آن مقررات ناظر به چک یکنواخت گردد. پروژه‌ای در این خصوص در دومین کنفرانس لاهه در سال 1912 مطرح شد ولی به تصویب نرسید و تعقیب آن متوقف ماند، تا پس از خاتمه جنگ جهانی اول، کمیته‌ای مرکب از عده‌ای از حقوقدانان متخصص از طرف جامعه ملل مأمور پیگیری امر شد.

این کمیته، سرانجام، در سال 1928 متنی را آماده کرد که در آن، پروژه لاهه اساس کار قرار گرفته بود، لیکن با تغییرات عمده‌ای و در عین حال برای دولتهای تصویب‌کننده این امکان پیش‌بینی شده بود که در موارد متعدد بتوانند اعمال رزرو کنند. این پروژه تحت عنوان قانون یکنواخت ژنو راجع به چک مطرح گردید.

علاوه بر آن پروژه، دو پروژه دیگر نیز تهیه شد؛ یکی راجع به تعارض قوانین و دیگری در ارتباط با حق تمبر.

این سه پروژه در کنفرانس دیپلماتیکی که در فوریه 1931 در ژنو تشکیل گردید ارائه شد و در تاریخ 19 مارس 1931 توسط نمایندگان تمام الاختیار دولتهای شرکتکننده به تصویب رسید. طرف مدت پنج سال از تاریخ تصویب، تعدادی از دولتها به آن ملحق شدند که عبارتند از: سوئد، نروژ، دانمارک، سوئیس، هلند، ایتالیا، آلمان، رومانی، لهستان، پرتغال، موناکو و فرانسه. بلژیک با تأخیر، یعنی در سال 1961، به قانون یکنواخت الحاق پیدا کرد. برخی از دولتها قانون یکنواخت را پذیرفته اند، بدون آنکه به کنوانسیونهای ژنو ملحق شوند. لبنان با قانون 1943 مقررات مذکور را وارد قانون تجارت خود کرده است. همچنین، اتیوپی مقررات مورد بحث را با قانونی که در سال 1960 تصویب کرد، پذیرفته است.

با وجود اینکه با اجرای کنوانسیونهای مذکور به میزانی قابل ملاحظه مقررات

واحدی به وجود آمد، لیکن این یکنواختی کامل نیست. زیرا:

از یک سو، علی رغم مجرا بودن متن قانون یکنواخت در کشورهای الحاق شونده به کنوانسیونها، اختلافهای مشهود به چشم می خورد: اولاً تعدادی از دولتهای ملحق شده، رزروهای اجازه داده شده را اعمال کرده اند، به نحوی که در بسیاری از موضوعات، مقررات متفاوت اتخاذ گردیده است؛ ثانیاً در پاره ای از موارد - البته به طور محدود - اختلاف زبان، با وجود همه دقتی که در ترجمه به عمل آمده، در کشورهایی که زبان آنها زبان کنوانسیون نبوده، اختلافاتی را موجب گردیده است؛ ثالثاً رویه قضائی کشورهایی که قانون یکنواخت را پذیرفته اند تفسیری منطبق با روح قانون ایجاد نکرده است.

از سوی دیگر، بسیاری از کشورها خارج از مقررات قانون یکنواخت باقی مانده اند، خصوصاً کشورهای عضو سیستم کامن لو یعنی انگلستان، کشورهای کامنولت و ایالات متحده امریکا. و البته باید توجه داشت که انگلیس کنوانسیون مربوط به حق تمبر را امضا کرده است.

آشنائی با کنوانسیونهای ژنو راجع به چک و ملاحظه مقررات قابل انطباق آن با حقوق ایران، ضمن در نظر گرفتن تحولات نوین جهانی در این زمینه، موجب استفاده صحیح و بجا از اسناد تجاری می شود و در صورت استفاده فراگیر از آنها می تواند در کاهش تورم مؤثر باشد.

همانند کنوانسیونهای ژنو راجع به برات و سفته 1930 («مجله حقوقی» شماره 12)، کنوانسیونهای چک 1931 مشتمل بر سه قرارداد است:

- قرارداد اول این مجموعه متضمن یک «مقدمه» در مقررات الحاق دولتها و دو ضمیمه است. در ضمیمه نخست، مقررات متحدالشکل راجع به چک ملاحظه می شود، و در ضمیمه دوم، موارد اختلاف دولتها منعکس شده است که نسبت به مورد برات و سفته وسیع تر به نظر می رسد.

- قرارداد دوم، در حل مواردی از تعارض قوانین در زمینه گردش بین المللی چک تنظیم گردیده است.

- قرارداد سوم، در خصوص حق تمبر است. «مجله حقوقی»